

ет современным требованиям рационализации научных знаний. Одинаковость социально типичных ситуаций позволяет выделить, на наш взгляд, основные направления исследования государствоведения: первое – определение государства (вместе и государственности) как возможного (возможных) самостоятельного явления, его места в обществе в связи с неоднозначностью взаимосвязи с правом в контексте конституционных положений; второе – поливариантность (плюрализм) позволяет

исключать доминирование идеологических подходов к выявлению сущности государства, формирование устойчивой аксиоматической позиции, соответствующей современному рационалистическому восприятию; третье – формирование основ научной проблематики понимания государства как явления, с которым связывается современное понятие безопасного развития общества; четвертое – определение предметной составной понятия государства и государственности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Багратян Г. А. Общество и государство / Г. А. Багратян. – М., 2000. – 319 с.
2. Введение в теорию государственно-правовой организации социальных систем / Под ред. Е. Б. Кубко. – Киев, 1997. – 192 с.
3. Иванов В. К критике современной теории государства / В. Иванов. – М., 2008. – 160 с.
4. Алексеев Н. Н. Современное положение науки о государстве и ее ближайшие задачи / Н. Н. Алексеев // Русский народ и государство. – М., 1998. – 400 с.
5. Чиркин В. Е. Современное государство / В. Е. Чиркин. – М., 2001. – 416 с.
6. Чиркин В. Е. Сравнительное государствоведение : учебное пособие / В. Е. Чиркин. – М., 2014. – 448 с.
7. Ветютнев Ю. Ю. Государственно-правовые закономерности (Введение в теорию) / Ю. Ю. Ветютнев ; под ред. А. Я. Рыженкова. – Элиста, 2006. – 204 с.
8. Головатый С. П. Верховенство права: идея, доктрина, принцип : автореф. дис. на соискание ученой степени докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений» / С. П. Головатый. – Киев, 2008. – 44 с.
9. Мамут Л. С. Метаморфозы восприятия государства // Проблемы ценностного подхода в праве: традиции и обновление. – М., 1996. – С. 56–67.
10. Мамут Л. С. Образ государства как алгоритм политического поведения / Л. С. Мамут // Общественные науки и современность. – 1998. – № 6. – С. 85–97.
11. Алексеев С. С. Теория права / С. С. Алексеев. – М., 1994. – 224 с.
12. Права человека как фактор стратегии устойчивого развития / отв. ред. Е. А. Лукашева. – М., 2000. – 320 с.
13. Поляков С. Б. Юридическая ответственность государства / С. Б. Поляков. – М., 2007. – 432 с.
14. Палиенко Н. И. Учение о сущности права и правовой связанности государства. – Х. : Тип-лит. М. Зильберберга, 1908. – 342 с.
15. Кистяковский Б. А. Социальные науки и право. Очерки по методологии социальных наук и общей теории права. – М. : Изд-во М. и С. Сабашниковых, 1916. – 704 с.
16. Четвернин В. А. Проблемы теории права и государства. Краткий курс лекций / В. А. Четвернин. – М., 2007. – 308 с.
17. Кревельд, Мартин ван. Расцвет и упадок государства / Мартин ван Кревельд ; пер. с англ. под ред. Ю. Кузнецова и А. Макеева. – М., 2006. – 544 с.

УДК 94(438)«1926-1936»

ДІЯЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОЇ СПЕЦСЛУЖБИ ДЕРЖАВНОГО ЦЕНТРУ УНР В ЕКЗИЛІ (1926–1936 РР.)

Парандій В.О.,
к.і.н., доцент

Хмельницький інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом

У статті вивчається діяльність військової спецслужби Державного Центру Української Народної Республіки, що діяв у еміграції в період 1926-1936 рр. В еміграції розвідці і контррозвідці Державного Центру Української Народної Республіки доводилося напрацьовувати в ряді аспектів свої, суто специфічні форми та методи діяльності, продиктовані умовами буття, оточення, існуючої протидії й пристосовані до них, їхня робота обтяжувалася багатьма об'єктивними та суб'єктивними реаліями життя поза межами Батьківщини. Використовували вони і досвід, напрацьований своїми попередниками – спецслужбами доби визвольних змагань 1917-1921 рр.

Ключові слова: Державний Центр УНР, розвідка, контррозвідка, спецслужби, еміграція.

Парандій В.А. / ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ВОЕННОЙ СПЕЦСЛУЖБЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО ЦЕНТРА УНР В ЭМИГРАЦИИ (1926-1936 гг.) / Хмельницкий институт Межрегиональной Академии управления персоналом, Украина

В статье изучается деятельность военной спецслужбы Государственного Центра Украинской Народной Республики, который действовал в эмиграции в период 1926-1936 гг. В эмиграции разведке и контрразведке Государственного Центра Украинской Народной Республики приходилось нарабатывать в ряде аспектов свои специфические формы и методы деятельности, которые были продиктованы условиями жизни, окружением, существовавшего противодействия и приспособлены к ним. Их работа усугублялась многими объективными и субъективными условиями жизни за границами Родины. Использовали они и опыт, нарабатанный своими предшественниками – спецслужбами эпохи освободительного движения 1917–1921 гг.

Ключевые слова: Государственный Центр УНР, разведка, контрразведка, спецслужбы, эмиграция.

Parandii V.O. / STATE WITHOUT TERRITORY: MILITARY SPECIAL INTELLIGENCE SERVICE'S ACTIVITY OF THE UNR STATE CENTER IN EXILE (1926-1936) / Khmelnytsky Institute Interregional Academy of Personnel Management, Ukraine

The article is devoted to the study of the military special intelligence service of the State Center of the Ukrainian People's Republic, which operated in emigration during the 1926-1936. In exile intelligence and counterintelligence State Center had to turn out in some aspects of their own, highly specific forms and methods of operation dictated by life conditions, environment, existing resistance and adapted to them, their work was complicated by many objective and subjective realities of life outside the homeland. They used the experience gained by their predecessors – special intelligence services of the liberation struggle era of the 1917-1921.

As a model of the exile secret service organization of the studied period took Polish model, which is understandable, given the political guidelines and «sympathy» of the State Center. This is largely depended on Poland, which, by the way, at that time was not the only country, which after coming to power J. Pilsudski hospitably opened its embrace to UNR's emigration by creating a more or less decent conditions for their life, education and work; was «general sponsor» of security services and CS UNR in exile.

Key words: State Center UNR intelligence, counterintelligence, special intelligence services, immigration.

В історії нашої держави багато малодосліджених сторінок, одна з них викликає особливе зацікавлення. Йдеться про Державний Центр Української Народної Республіки, що діяв із еміграції, – політичну установу, уряд, що став одним із спадкоємців і наступників українських національно-визвольних змагань 1917-1921 рр.

Метою статті є дослідження діяльності військової спецслужби Державного Центру Української Народної Республіки (далі – ДЦ УНР), що діяв у еміграції в період 1926-1936 рр.

Оминаючи суперечки щодо легітимності чи нелегітимності ДЦ УНР в екзилі, зауважимо, що серед інших емігрантських угруповань у міжвоєнний період він справді мав найбільші шанси стати провідною політичною силою української еміграції завдяки авторитетові організатора збройної боротьби за українську державність і носія традицій найтривалішого її існування в добу національно-визвольних змагань.

Опинившись за межами України внаслідок поразки у визвольних змаганнях, представники уенерівської еміграції, принаймні її лідери, добре усвідомлювали тогочасні реалії та вкрай несприятливу для продовження боротьби обстановку. Проте вони не облишили намірів повернутися на рідну землю для відновлення незалежної держави і після загибелі у 1926 р. свого лідера, Головного Отамана, С. Петлюри, та організації Генштабу Військового міністерства екзильного уряду активізували свою діяльність.

Брак досліджень, пов'язаних із національно-визвольним рухом в Україні 1917-1921 рр., останнім часом змінює великою увагою істориків до цього періоду. Те саме можна сказати і стосовно вивчення різноманітних сторін історії української еміграції, зокрема міжвоєнної, а серед неї – уенерівської. Проте ще й досі залишається одна малодосліджена сфера, а саме – діяльність національних спецслужб. Тому аналіз історіографії досліджуваного питання є невеликим за обсягом, хоча перераховує практично всю літературу, в якій хоча б побіжно згадується діяльність спецслужб ДЦ УНР в екзилі у 20–30-ті роки ХХ ст. Проте історіографічні вади частково компенсуються детальним аналізом всього масиву джерел, що торкаються української політичної еміграції у визначених хронологічних межах.

Найбільш наближеними до досліджуваної проблеми хронологічно й певною мірою тематично є декілька праць: ґрунтовна монографія вітчизняного дослідника, доктора історичних наук, В. Трощинського, роботи А. Кентія, І. Срібняка [1], наукові та мемуарні доробки сучасників тієї доби, їхніх нащадків та інших представників української діаспори [2]. У декількох із згаданих праць лише дуже дотично проходить військова спецслужба ДЦ УНР в екзилі. Практично у всіх випадках – одне чи два речення констатуючого характеру, в інших – лише натяки на її діяльність. Перші кроки щодо всебічного висвітлення діяльності спецслужб ДЦ УНР в екзилі на початку його діяльності (у 1920-1921 рр.) були зроблені доктором історичних наук, В. Сідаком [3].

Окремо варто згадати науковий доробок польських вчених-істориків З. Карпуся, В. Резмера, Я. Брусського, О. Вішки та інших, котрі досліджують діяльність уенерівської еміграції на теренах Польщі під час перебування в таборах інтернованих та у міжвоєнний період. Так, зокрема, у праці Я. Брусського, присвяченій «петлюрівцям» [4]. Монографія польського дослідника, А. Пеплонського, про діяльність спецслужб Польщі у міжвоєнний період подає окремі дані, котрі вказують на співпрацю польських та уенерівських розвідників [5].

У 1993 р. з'явилося видання «Державний Центр УНР», що містить виступи та наукові статті вчених української діаспори та вітчизняних дослідників щодо діяльності екзильного уряду у часи його існування [6]. Втім, воно далеко не вичерпне, і лише уривками опосередковано вказує на

факти існування розвідки й контррозвідки, не розкриваючи конкретики їхньої роботи. Певні згадки щодо діяльності окремих персоналій в уенерівській спецслужбі містяться у різноманітних науково-довідкових виданнях [7] та працях українських вчених С. Білоконя і Р. Коваля [8]. Дуже побіжно торкаються теми діяльності ОДПУ–НКВС проти уенерівської еміграції колишні чекісти в своїх мемуарах [9].

У декларації екзильного уряду з нагоди десятиріччя Центральної Ради (1927 р.), окрім іншого, наголошувалося: «Звіт з своєї діяльності уряд УНР дасть на українській землі. Туди поверне він із тим прапором, що з ним ми вийшли, скріпивши ідею нашої державності ширшим досвідом і чином... Доки наступить сповідна година, маємо робити все для її здійснення там, на рідній землі, де фактично має вирішитися наша національно-державна справа, і тут, за кордоном, де справедливе її вирішення в інтересах українського народу має знайти певне визнання та допомогу. Тому стежимо за настроями і потребами, що повстають на рідній землі, і готуємо способи їх задоволення...» [10].

Здійснення цих намірів вимагало таємної політичної боротьби. Необхідно було проводити відповідну організаційну роботу, готувати ґрунт для майбутніх дій, підтримувати зв'язок з Україною, інформуючи там своїх симпатиків та однодумців про існування ДЦ УНР в екзилі та його діяльність, а також отримувати об'єктивні відомості про політичну і економічну обстановку в УСРР з метою орієнтування, вироблення адекватної тактики боротьби тощо. Ця праця могла здійснюватися лише за умов діяльності спецслужб або ж органів, їм подібних. І тому наприкінці 1926 р. у Генеральному штабі реорганізованого Військового міністерства екзильного уряду УНР виник структурний підрозділ (друга секція) для виконання завдань воєннорозвідувального характеру та підтримання безпосередніх зв'язків з Україною.

Таким чином, військова спецслужба ДЦ УНР в екзилі була покликана до життя самим перебігом подій, проблемами, що виникли у той час, і була такою, якою могла бути у тих неординарних умовах.

В еміграції розвідці і контррозвідці ДЦ УНР доводилося напрацьовувати в ряді аспектів свої, суто специфічні форми та методи діяльності, продиктовані умовами буття, оточення, існуючої протидії й пристосовані до них, їхня робота обтяжувалася багатьма об'єктивними та суб'єктивними реаліями життя поза межами Батьківщини. Використовували вони і досвід, напрацьований своїми попередниками – спецслужбами доби визвольних змагань 1917-1921 рр.

До питання про діяльність відповідних утаємничених інституцій окремих політичних угруповань української еміграції вже звертались деякі дослідники в діаспорі та Україні.

Об'єктом висвітлення у їхніх працях ставали спецслужби УВО, ОУН. Водночас робота аналогічного уенерівського органу через ряд причин (відсутність доступних архівних джерел, досліджень, спогадів) до останнього часу була для дослідників невідомою.

Вивчення цієї сторінки історії варто розглядати не лише з позиції певного внеску у заповнення існуючої прогалини, але й з точки зору необхідності створення цілісної концепції бачення та дослідження історичного шляху розвитку національних спецслужб України в усі періоди їх існування.

Екзильний період діяльності військової спецслужби (1926-1936 рр.) порівняно з попереднім періодом (1917-1921 рр.), досить скромний за своїми здобутками, що цілком зрозуміло, враховуючи умови, в яких вона відбувалася. Проте неможливо встановити повну картину розвитку і діяльності спецслужби, якщо піти шляхом вивчення та висвітлення лише окремих етапів її функціонування, ігноруючи або обходячи інші.

Важливість та актуальність дослідження цієї теми полягає у тому, що як позитивний, так і негативний досвід роботи національних спецслужб, аналіз їх діяльності на різних історичних етапах можуть стати в нагоді й сьогодні – у нових умовах існування незалежної держави.

Саме в період з 1926 р. по 1936 р. було відновлено роботу розвідки і контррозвідки ДЦ УНР в екзилі, а також в цей період активізувалася діяльність радянських спецслужб проти «петлюрівського підпілля» на території УСРР. Саме тоді була проведена низка спеціальних операцій, об'єктом яких стала уенерівська еміграція.

На сторінках різноманітних збірників та часописів, зокрема таких, як «За державність», «Гуртуймося», «Табір», «Тризуб», «Вісті комбатанта» та ін., українські емігранти згадують свою культурно-просвітницьку діяльність, життя в умовах еміграції, однак, коли справа торкається роботи у Військовому міністерстві ДЦ УНР, і тим більше його спецслужби, то їхні спогади стають дуже стриманими та обережними і ми стикаємося з повною відсутністю будь-якої інформації. Це пояснюється передусім тим, що робота цього підрозділу велась конспіративно, приховувати її доводилося і від влади країн перебування, і від агентів ОДПУ, і від самих емігрантів. Провідні діячі ДЦ УНР, торкаючись цієї утаємниченої сфери, одностайно підкреслювали, що ще зарано відкрито про це говорити, не настав час для цього. У своїй промові на першій сесії ради УНР (1948 р.) тодішній її президент, А. Лівіцький, характеризує досліджуваний час, наголошував: «Ті інтимні конспіративні зносини, яким наш Уряд надавав особливого значення, давали нам багатий матеріал про настрої українських народних мас, про боротьбу активну чи пасивний опір проти московських насильників. Ще не настав час викладати подробиці про ті інтимні відомості, які приходили з нашого Сходу...» [11]. Так вважав і міністр закордонних справ О. Шульгін, й інші провідники ДЦ УНР.

Аналізуючи стан розробки проблеми діяльності екзильного уряду, зокрема роботи його спецслужби В. Трошинський писав: «Найважливіша література, присвячена діяльності екзильного уряду УНР, фактично не проливає світла на його зв'язки з Україною. Мало що можна почерпнути у цьому плані й в доступних архівних фондах» [12]. Останні слова досить об'єктивно оцінюють стан вітчизняної джерельної бази щодо даної проблеми.

Науковці, що вивчають діяльність військової спецслужби ДЦ УНР в екзилі у 1926-1936 рр., опинились у складному становищі через відсутність праць з цього питання та гострий брак архівних джерел.

У жодному з державних та відомчих архівів України не віднайдено серйозних узагальнюючих документів (накази, звіти, довідки, протоколи, штатні розклади, обґрунтування до них тощо), які б проливали світло на діяльність розвідки та контррозвідки екзильного уряду, і це цілком зрозуміло. Адже, як слушно зауважував вітчизняний дослідник, Г. Стрельський, у післямові до перевиданої у 1998 р. книжки О. Шульгіна «Без території. Ідеологія та чин уряду УНР на чужині»: «Більшість документів ДЦ УНР в екзилі через часті переїзди й перипетії другої світової війни було втрачено, а ті, що збереглися, знаходяться переважно в закордонних архівосховищах, а тому малодоступні для вітчизняних істориків» [13]. На цьому наголошували й учасники тих подій, до того ж підкреслюючи, що у справах такого делікатного характеру, як розвідка, писані документи не практикувалися. Хоча, вірогідно, окремі документи щодо діяльності екзильної спецслужби можуть знаходитись й дотепер в Архіві ДЦ УНР у вітчизняних або закордонних архівосховищах. Сподіваємося, що в майбутньому й вони стануть доступними для вчених.

Однією із найважливіших складових джерельної бази з вивчення даної теми стало листування державних та військових діячів у досліджуваний період, яке зберігається у так званому «Празькому українському архіві», вивезеному

НКВС СРСР після Другої світової війни з Чехословаччини. Більшу частину цих безцінних реліквій було віднайдено у Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ЦДАГО України). З них вдалося дістати дані та свідчення про функціонування розвідки й контррозвідки ДЦ УНР і зміст їхньої діяльності, а також відомості про людей, які цю роботу проводили.

Окремі документи, які опосередковано вказують на існування розвідки і контррозвідки екзильного уряду та їх діяльність, були виявлені у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Там же віднайдено і частину матеріалів щодо життя та діяльності провідних діячів спецслужби ДЦ УНР, колишніх військовиків Армії УНР. Уривки зі звітів, довідок про стан боротьби радянських органів державної безпеки з «українською контрреволюцією» стали суттєвішим допоміжним матеріалом, який дозволив із достатньою мірою достовірності (внаслідок зіставлення документів двох супротивних сторін) робити висновки щодо ефективності діяльності як радянських, так і екзильної спецслужби. Останнє дуже важливо для встановлення об'єктивної картини, особливо у галузі діяльності спецслужб. Адже, як правило, вивчаючи проблеми, пов'язані з історією розвідки та контррозвідки, дослідники спираються на доступні їм джерела з вітчизняних архівів. Лише інколи випадає нагода скористатися матеріалами закордонних архівосховищ. І перші, і другі можуть подати матеріал різної ваги і значущості. Користуючись свідченнями лише однієї сторони, дослідники інколи йдуть хибним шляхом і отримують недостатньо повну чи навіть викривлену картину і не мають можливості зробити об'єктивні висновки щодо ефективності чи неефективності певних розробок і операцій спецслужб. Цілком очевидно, що для об'єктивності бажано (в ідеалі) мати обопільний матеріал. Навряд чи хто-небудь зможе заперечити, що лише такі документи здатні відтворити найбільш повну картину дії, протидії, і, нарешті, ефективності роботи обох сторін, які вступають у двобій на таємному «фронті». Коли пошук документальних джерел був практично завершений, довелося констатувати їх дефіцит.

Сьогодні ми намагаємося відновити в історичній пам'яті події тих далеких років, відновити постаті людей, чия доля тісно сплелася з нашою історією. Багато років ми або не знали про них, або ж робили вигляд, що їх не було. Та, зрештою, життя все розставить на свої місця і коли-небудь ми зможемо чесно і відверто глянути на всі сторінки нашого минулого. Багато свідчень та документів знищено і втрачено, однак і сьогодні в архівах України, Чехії, Польщі, Австрії, інших країн зберігається безліч матеріалів – опрацьованих і не опрацьованих, вже відкритих і поки що закритих для дослідників – які рано чи пізно дадуть нам відповідь на всі запитання та позбавлять нашу непросту історію темних і бліх плям.

Мовою документів та свідчень безпосередніх учасників подій було зроблено спробу відтворити атмосферу складної міжвоєнної доби, підняти завісу над багатьма раніше невідомими фактами та подіями. Специфіка теми зумовила необхідність опрацювання великого масиву архівних матеріалів, коли доводилося віднаходити інформацію серед багатьох джерел, аналізувати розрізнені факти та складати з них цілісну картину.

Військова спецслужба ДЦ УНР в екзилі була створена ще у 1921 р. Після п'ятирічної перерви, обумовленої об'єктивними реаліями, вона відновила свою діяльність у 1926 р. у складі II секції Генштабу Військового міністерства екзильного уряду і функціонувала до початку 1936 р.

Діяльність уенерівської розвідки та контррозвідки підпорядковувалась головній меті – забезпеченню ефективного функціонування екзильного уряду й зумовлювалась низкою обставин перебування в еміграції на території кількох іноземних держав.

Екзильна військова спецслужба взаємодіяла зі спецслужбами Польщі, Румунії, Франції, Японії тощо. Рівень цього партнерства залежав від збігу інтересів до здобуття певної інформації щодо СРСР і, не в останню чергу, від розмірів матеріальної підтримки. В цьому контексті польська спецслужба посідала чільне місце. Хоча в досліджуваний період залежність спецслужби уряду УНР від польських колег була більшою, ніж у 1921 р., варто підкреслити, що за будь-яких обставин пріоритетними для неї все ж залишалися завдання, продиктовані власною метою та потребами.

Повсякденна робота військової спецслужби уряду УНР в екзилі та її взаємодія з розвідками інших країн були предметом пильної уваги радянських органів держбезпеки, які розробляли цільові спецоперації проти неї, насаджували свою агентуру у всіх українських еміграційних осередках, намагалися використати їх як своєрідний плацдарм для проникнення до спецслужб інших держав.

Проаналізований матеріал дозволяє дійти висновку, що двобій між добре налагодженими й фінансованими органами ДПУ-ОДПУ-НКВС та розвідкою і контррозвідкою ДЦ УНР був нерівним і немає підстав перебільшувати ефективність останніх. Проте задля об'єктивності варто зазначити, що в багатьох випадках радянським спецслужбам все ж довелося зіткнутися з професійно грамотною роботою унерівських «колег».

Люди, які працювали у міжвоєнний період спецслужби екзильного уряду, пройшли непростий життєвий шлях – Перша світова війна, визвольні змагання, еміграція, де вони намагалися розпочати новий етап у боротьбі за волю України. Як важко не складалася б доля кожного з них, всі вони завжди були патріотами, віддали Батьківщині свої сили, таланти, зрештою, своє життя. Кожен з них – непересічна постать, варта не лише нашого захоплення, але й розуміння та співчуття, їх не можна судити з висоти нашого часу. Ми повинні вдячно схилити перед ними голови за їхню мужність і твердість.

Незважаючи на поразку у визвольних змаганнях, добровільні вигнанці з рідної землі – українські емігранти – не втратили сподівань здобути державність України. Вони продовжували плекати мрію побачити свою Батьківщину вільною. Справді пророчим стало висловлювання, наведене в одному з аналітичних документів унерівської еміграції за 1933 р.: «...Голод і вимирання української людності фізично нас непокоїть. Але з цього непокою зростає не розпач, а надія, що в свій час духовність українського народу збільшить і ту фізичну відпорність та міць його настільки, щоб вибороти і закріпити свою власну державність і назавжди звільнити своє майбутнє від винищуючих систем і задумів чужинецької державності» [14].

Праця української еміграції, а серед неї й унерівської, не була марною, її активні діячі чесно і наполегливо боролись за незалежну Україну. Проте на тому історичному етапі перемогти не змогли. Але вони наблизили цю перемогу. У 1991 р. Україна стала незалежною державою. У цьому заслуга не тільки сучасного покоління патріотів, а й їх попередників, які крізь довгі роки пронесли віру у світле майбуття своєї Батьківщини.

Майже двадцять чотири роки відділяють нас від того дня, коли 24 серпня 1992 р. у Києві останній Президент ДЦ УНР в екзилі, М. Плав'юк, відповідно до рішення надзвичайної сесії УНР (14-15 березня 1992 р.), передав Президенту України, Л. Кравчуку, прапор ДЦ УНР та державну печатку. Тодішній Голова Верховної Ради України, І. Плющ, прийняв символ державної влади – цінні клейноди доби гетьмана І. Мазепи.

Після цього остаточно припинив свою діяльність ДЦ УНР в екзилі, що функціонував згідно з постановами Трудового конгресу України. Військова спецслужба, котра була об'єктом уваги у цьому дослідженні, на певному відтинку часу існування ДЦ УНР відіграла відведену їй роль, в міру своєї компетенції та можливостей сприяла продуктивній праці унерівської еміграції.

Отже, в цілому організація військової спецслужби протягом всього часу її діяльності була підпорядкована завданням, які доводилося вирішувати екзильному уряду в той порі. Окремі деталі цієї таємної боротьби були наведені нами у даному дослідженні. Як переконуємося, напрацьовувалися вони з плином часу і залежали від перебігу подій та тогочасної оперативної обстановки.

За візречь організації екзильна спецслужба у досліджуваний нами період взяла польську модель, що цілком зрозуміло, зважаючи на політичні орієнтири та «симпатії» ДЦ УНР. Багато в чому це залежало і від Польщі, яка, до речі, у той час була чи не єдиною країною, котра після приходу Ю. Пілсудського до влади гостинно розгорнула свої обійми для унерівської еміграції, створивши більш-менш пристойні умови для життя, навчання та роботи; стала «генеральним спонсором» діяльності спецслужби ДЦ УНР в екзилі.

У статті лише частково розкрито проблеми функціонування військової спецслужби ДЦ УНР в екзилі. Ті справді трагічні події, що розгорталися на теренах країн осідку еміграції, варті подальшого, більш глибокого і всебічного дослідження та висвітлення.

Наскільки ефективною була розвідувальна та контррозвідувальна діяльність військової служби у 1926-1936 рр., як саме здійснювалася ця робота буде розкрито у подальших дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Троцинський В. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище / В. Троцинський. – К., 1994. – 260 с.; Кентій А. Українська Військова Організація (УВО) в 1920-1928 рр. Короткий нарис / А. Кентій. – К., 1998. – 81 с.; Срібняк І. Обеззброєна, але нескорена. Інтернована Армія УНР у таборах Польщі і Румунії (1921-1923 рр.) / І. Срібняк. – Київ-Філадельфія, 1997. – 188 с.
2. Шульгін О. Названа праця / О. Шульгін. – 342 с.; Лівницький М. ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками / М. Лівницький. – Мюнхен-Філадельфія, 1984. – 71 с.; Маркусь В. Екзильний уряд Української Народної Республіки в міжвоєнний період (1921-1939). Міжнародно-правна та порівняльна аналіза / В. Маркусь // Сучасність. – 1986. – Ч. 12. – С. 70-84; Роєнко В. Україна або смерть! / В. Роєнко. – К., 1997. – 239 с.; Бульба-Боровець Т. Армія без держави (Спогади) / Т. Бульба-Боровець. – Львів, 1993. – 166 с.; Небелюк М. Під чужими прапорами / М. Небелюк. – Париж-Ліон, 1951. – 207 с.; Рудницький Я. ДЦ УНР в екзилі між 1941 і 1991/2 роками / Я. Рудницький. – Оттава, 1995. – 96 с.; Наріжний С. Українська еміграція 1919-1939 / С. Наріжний. – М., 1999. – Ч. 2. – 271 с.
3. Сідак В. С. Національні спецслужби в період Української революції 1917-1921 рр. (невідомі сторінки історії) / В. С. Сідак. – К., 1998. – 319 с.
4. Bruski J. J. Petturowscy Centrum Panstwowe Ukrainskiej Republiki Ludowej na wychodźstwie / J. J. Bruski. – Krakow, 2000. – 600 с.
5. Peplonski A. Wywiad polski na ZSRR. 1921-1939 / A. Peplonski. – Warszawa, 1996. – 393 с.
6. Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі. Статті і матеріали. – Філадельфія-Київ-Вашінгтон, 1993. – 494 с.
7. Литвин М. Генералітет українських визвольних змагань / М. Литвин, К. Науменко, О. Коляничук. – Львів, 1995. – 275 с.; Тинченко Я. Ю. Українське офіцерство: Шляхи скорботи та забуття / Я. Ю. Тинченко. – К., 1995. – Ч. 1. – 258 с.; Енциклопедія українознавства – Словникова частина: У 10 т. – Т. 11. – Париж/Нью-Йорк, 1995.
8. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917-1941 рр.) Джерелознавче дослідження / С. Білокінь. – К., 1999. – 448 с.; Коваль Р. Отамани гайдамацького краю. 33 біографії / Р. Коваль. – К., 1998. – 615 с.
9. Агабеков Г. Секретний терор / Г. Агабеков. – М., 1996. – 447 с.; Беседовський Г. На путях к термидору / Г. Беседовський. – М., 1997. – 461 с.; Судоплатов П. Спецоперації. Лубянка і Кремль. 1930-1950 годы / П. Судоплатов. – М., 1997. – 688 с.; Орлов В. Двойной агент / В. Орлов. – М., 1998. – 349 с.

10. Шульгін О. Без території. Ідеологія та чин Уряду УНР на чужині / О. Шульгін. – К., 1998. – С. 122.
 11. Промова Президента Української Народної Республіки достойного Андрія Левицького // Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі. – С. 140.
 12. Трошинський В. Названа праця / В. Трошинський. – С. 84–85.
 13. Стрельський В. Слово про О. Я. Шульгіна // В. Стрельський. – С. 271.
 14. Сідак В. Спецслужба держави без території : люди, події, факти / В. Сідак, Т. Вронська. – К., 2003. – С. 171.

УДК 340.1

ПОНЯТТЯ «АПАРАТ» ОРГАНУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Серій Д.А.,
головний консультант

Секретаріат комітету Верховної Ради України з питань верховенства права та правосуддя

Статтю присвячено дослідженню понять «апарат», «секретаріат» та «адміністрація» органа державної влади. Обґрунтовано доцільність використання єдиного визначення терміна «апарат» шляхом аналізу нормативно-правових засад діяльності Апарату Верховної Ради України, Адміністрації Президента України та Секретаріату Кабінету Міністрів України.

Ключові слова: апарат, секретаріат, адміністрація, Апарат Верховної ради України, Адміністрація Президента України, Секретаріат Кабінету Міністрів України, функції апарату органу державної влади.

Серий Д.А. / ПОНЯТИЕ «АППАРАТ» ОРГАНА ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ И ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТЬ ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ УКРАИНЫ / Секретариат комитета Верховной Рады Украины по вопросам верховенства права и правосудия

Статья посвящена изучению понятий «аппарат», «секретариат» и «администрация» органа государственной власти. Обоснована целесообразность использования единственного понятия «аппарат» путем анализа нормативно-правовых основ деятельности Аппарата Верховного Совета Украины, Администрации Президента Украины и Секретариата Кабинета Министров Украины.

Ключевые слова: аппарат, секретариат, администрация, Аппарат Верховного Совета Украины, Администрация Президента Украины, Секретариат Кабинета Министров Украины, функции аппарата органа государственной власти.

Seryi D.A. / NOTION „APPARATUS” IN AGENCY OF STATE AUTHORITY AND PRACTICABILITY OF ITS USING IN LEGISLATION OF UKRAINE / The Secretariat of committee of the Verkhovna Rada of Ukraine in concerning the rule of law and justice

The article is devoted to researching of „apparatus”, „secretariat” and „administration” notions of state authority. It's proved the practicability of using one term „apparatus” in a way of analysis of standard and legal acts of activity in the Apparatus of the Verkhovna Rada of Ukraine, Administration of the President of Ukraine and Secretariat of the Cabinet of Ukraine.

Today, the activity about creation of management decisions and their performance in certain of standard and legal acts is negligibly researched; insignificant number of researchers describes the activity of that bodies which help to the activity of state bodies in all fields of authority, provides their interaction and collaboration with each other. That's why today it's necessary to analyze the theoretic and law aspects in activity of additional subjects of Verkhovna Rada of Ukraine, President of Ukraine and Cabinet of Ukraine.

Apparatus of state authority agency provides the activity of all subjects of state authority. Definitely the apparatuses of state bodies directly carry out the „rough” work about ensuring of their task solving. In connection with this fact, they got functions for improving of works in such agencies as Verkhovna Rada of Ukraine, President of Ukraine and Cabinet of Ukraine, etc., these agencies are active participants of realization of tasks and functions of state authority.

Key words: apparatus, secretariat, administration, apparatus of Verkhovna Rada of Ukraine, Administration of the President of Ukraine, Secretariat of the Cabinet of Ukraine, functions of apparatus in agency of state authority.

Процеси розвитку української державності, укріплення державного механізму та вдосконалення державного управління нерозривно пов'язані з організацією та функціонуванням апаратів органів державної влади.

Органи державної влади, реалізуючи свої повноваження, потребують допомоги компетентних фахівців щодо організаційного, наукового, кадрового, фінансово-господарського, правового, матеріально-технічного тощо забезпечення своєї діяльності. Для реалізації цих завдань створюються та діють апарати органів державної влади.

Сьогодні мало дослідженою є діяльність щодо заходження управлінських рішень та їх втілення у певних нормативно-правових актах; мало ким із науковців описується діяльність тих органів, що сприяють діяльності державних органів усіх гілок влади, забезпечують їх взаємодію та співпрацю. Тому вважаємо необхідним сьогодні проаналізувати теоретичні та правові аспекти діяльності допоміжних суб'єктів Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України.

В Україні такі допоміжні органи носять різні назви, такі як: секретаріат, адміністрація, апарат. Крім того, їхні назви періодично змінюються разом зі зміною політичної сили, що приходить до влади. Тому, перш ніж перейти без-

посередньо до аналізу діяльності вказаних органів, хочемо зупинитися на визначеннях вказаних термінів.

Поняття «адміністрація» у юридичному словнику 1956 року визначається як керівники підприємств, установ або організацій, які зобов'язані в межах наданих їм прав та обов'язків самостійно здійснювати управління дорученою ділянкою роботи [1, с. 22]. Юридичний енциклопедичний словник 1987 року вже визначає адміністрацію як державний орган, що здійснює виконавчо-розпорядчу діяльність, забезпечує реалізацію законів та інших рішень законодавчих органів у загальнодержавному масштабі або в масштабі окремої сфери державного управління [2, с. 19]. Юридична енциклопедія 2003 року дає таке визначення: адміністрація – інституція, що здійснює функції управління у різних сферах суспільного життя. Існує кілька аспектів використання терміна «адміністрація»: 1) у словосполученні «державна адміністрація» іноді вживається для визначення системи органів виконавчої влади; 2) назва конкретних органів виконавчої влади адміністративно-територіальних одиниць в Україні; 3) із введенням в Україні інституту президентства створено робочий апарат глави держави, який має назву Адміністрація Президента України; 4) найпоширеніша назва органу управління під-